

քով կարեւոր դեր մը կը գրաւէ հոն: Նորերէն է Եգիպտոսի «Համագրային» տարեգիրքը, նոյն պէս ճոխ և ընտիր բովանդակութեամբ: Ատոնցմէ զատ մեզի ծանօթ են «Ընդհ. Տարեգիրք Ազգային Հիւանդանոցի» (Կ. Պոլսոյ Ս. Փրկչի), Սարկաւագին «Եգիպտական տարեցոյցը», Յ. Տուլպաքեանի «Ամենուն նոր տարեցոյցը», Գահիւրէի «Արմաւենի տարեգիրքը» և Գաբաւնաձեւնին իր փոքրիկ լուսայի նուէրով Հայ գրի գանձին:

Այս գործերուն քով պիտի յիշենք Հ. Մ. Պոտուրեանի խմբագրած «Հայ Հանրագիտակ»-ի Ա. գիրքը, որ իբրեւ անհատական ձեռնարկ շատ յանդուգն է շատ մը տեսակէտներով, բայց զաղութահայութեան համար անհրաժեշտութիւն մը: Զանրով և զոհողութեամբ ծնած այդ գործը անշուշտ արժանի է ամէնուս քաջալերութեան: Փափաքելի էր որ, սակայն, ինչպէս շատեր փութացին արտայայտուիլ աւելի կամ պակաս խոստովեամբ, գործը ծրագրուած ըլլար աւելի ընտրութեամբ և արժանիքի կշիռով, առանց խնդրելու միասին յարգի ու ցորենը:

Եթէ պահ մը ակնարկ նետենք մեր ՊԱՐԲՆԱԿԱՆ մամուլին, ուրախութեամբ պիտի նըշմարենք 50ամեայ յոբելեար «Հանդէս աւսօրեայ», յետոյ 15ամեայ բեղուն ու յաղթական «Հայրենիք»ը:

Պարբերական թերթերու բաժինն մէջ հաճոյքով կը նշանակենք նորեր, բարեբախտաբար թուով առատ անոնցմէ որ մեռան:

ՖՐԱՆՍԵՅԻ մէջ Բարիդ, 1937ին հասակ առաւ գրական լուրջ պաշարով «Մշակոյց»ը՝ խոստովանելից երիտասարդներու գործակցութեամբ: Դարձեալ հոտ է որ գրասէր Հ. Բալուեան երբեմնի կարօտով՝ պարբերաթերթէն Տարեգիրքի անցած՝ հիմա վերստին ամսօրեայ գրաթերթի վերածեց իր «Զոռարբնոց»ը գրական – գեղարուեստական նոյն նկարագրով, ինչպէս նաեւ «Արագած» շաբաթերթը և հուսկ 1937ի կէսին ֆրանսական «Fraternité»-էն ծնաւ հայերէն բաժինը, կարմիր խորքով և պարունակութեամբ: Իսկ Մարտէլի մէջ «Ժողովրդի ձայն»ը, և «Երկրպագոր»ը Փինէճեանի ջանքերով:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ հիներու տեղ 1936ին մեզի տուաւ «Նայիրի»-ն որ հետզհետէ ճոխացաւ. 1937ի վերջերն ալ, բանաստեղծ Կառվարենցի խմբագրութեամբ լոյս տեսաւ «Արեւազալ»ը՝ կը մաղթենք որ երկար ապրին երկուքն ալ Հայ գրի առաքելութեան նուիրումով:

ՊՈՒՂԱՐԻՈՅ մէջ Գէորգ – Մեսրոպի կը պարտինք նոր ու շնորհաւորելի ծրագրով «Հայերի աշխարհի» պարբերականը իբրեւ ցոլացիկ համադրութիւն համաշխարհային շարժման:

ՌՈՒՄԱՆԻՅՈՅ մէջ Սիրունիի գրական – գեղարուեստական – պատմական Անին քով ծնաւ «Հերկ»ը մտահոգ՝ հայ երիտասարդութեան լուսաւոր ուղի մը գծելու գեղեցիկ տենչով:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ, Գահիրէ, Ալայոյանեանի ջանքերով ունեցանք «Ազատ միտք»ը գրական ու պատմական շաբաթաթերթ ընտիր նիւթերով:

ԱՆԴԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ, 1936ին երեւցած ու մանկութեան ողջ և առատ սնունդ հայթայթող «Մանկական Հասկեր»էն յետոյ, գրական հասուն և համեղ նիւթերով «Նաշաստար»ը բացուեցաւ, գեղեցիկ հանգրուանը դառնալով տեղւոյն հայ գրասէրներուն:

ՊԵՐՏԻՅԻ մէջ «Ազդակ»ի քով ծնեցան վերջերս «Զարթոնք» օրաթերթը անկախ նկարագրով, ինչպէս «Արարատ»ը աւելի համեստ չափերով: Իբրեւ պարբերական՝ «Պատանեկան արձագանք»ը կայ անցեալ տարւոյ սկիզբէն, աւելի կրթական – բարոյական ուղղութեամբ:

Անցնելով ԱՄԵՐԻԿԱ, Նիւ Եօրքի մէջ կը գրտենք «Նոր Կենարիա»-ն 1936էն, ինչպէս «Երեւան հանդէս»ը, երկուքն ալ Կեսարիոյ – Նոր Թոմարգայի հայրենակցականներու ճիգերով, շինարարական շարժման քով մշակելով հայ գրականութիւնն ալ: Յաւալի է որ երիտասարդ «Նոր գիր»ը, որ գրական մեծ խանդով սկսած էր այնտեղ խումբ մը նորերէ, չկրցաւ յարատեւել:

Պուենոս Այրէսի մէջ «Արմենիա»-ի կողքին ծնեցաւ «Շարժում»ը:

Ահա նորերու ցանկը գրական ճիգով մը՝ որ եթէ համեստ է, սակայն գնահատելի միշտ, բաւ է որ բախտաւոր ըլլան տոկալու և զարգանալու:

Հ. Ե. Փ.

ՍՈՒՐԲ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ՏԱՃԱՐԻՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ընդհանուր Քրիստոնէութեան պաշտամունքին առարկայ Երուսաղէմի Ս. Տաճարի մասին սոյն վերնագրով ամփոփ տեսութիւնը կը համարինք որ կը հետաքրքրէ «Բազմավէպ»-ի ընթերցողները. բաւ է ըսել թէ անիկա ամփոփումն է կամ գրախօսականը քաղաքի Ս. Մարկոսի ոսկէգմբէթ տաճարին պահպանութեան և նորոգութեանց վերին հսկող և առաջնորդ Լուիճի Մարանկոնի (Luigi Marangoni) համբաւաւոր ճարտարապետի մէկ հեղինակութեան: Հետաքրքրական յօդուածը կը թարգմանենք վիենտկեան Կաձառի համանուն թերթէն՝ «Ateneo Veneto» (Տէս «Ateneo Veneto» 129դ տարի, հատոր 123, Թ. 2, Փետր. 1938, էջ 124-126):

ԽՄԲ.

Սեղմօրէն գիտական այն տեղեկատուութեան վրայ (հակաճառութեան կծուութիւնը շատ լաւ կը հասկցուի առեւտրութեան յարգալիւ վսեմութեան մէջ) որով Լուիճի Մարանկոնի – յետ կատարելու իր ընդունած բարձր պաշտօնը – կը հաղորդէ Ս. Երկրի Պաշտպան մեծ. Հ. Նազարենոյ Եագորոցցիի՝ իր անձնական քննութիւնները Երուսաղէմի Ս. Գերեզմանի տաճարին պահպանումի ներկայ վիճակի մասին, Ռոպերտոյ Բարիպենի, հեղինակաւոր հետազօտող հին վկայութիւններու, իբր յառաջաբան Բարլոյ Յէլլարիի՝ տպարանէն լոյս տեսած շքեղ հատորին՝ կը ղնէ երազ համադրութիւն մը պատմութեանը քարերուն՝ որ զրուած են վարն ու վերը, սուրբ տեղւոյն վրայ, ուր տակաւին այսօր ալ չէ հանդարտած մարդերու դիմամարտութիւնը:

Այս կերպով մեր առջեւ կը պարզուի իր ամբողջ հետաքրքրութեամբ մեծ յուշարձանին շինուածական բարեփոխութիւնը (evoluzione) կոստանդինեան լուսաւոր շրջանէն՝ որմէ կը մնան, հակառակ աւերումներուն, կարեւոր հետքեր, մինչեւ խաչակիրները, որոնց գործը սակայն իր լայն գծերով դեռ կանգուն ու կենդանի է հակառակ երկրաշարժներու և, չարազոյն՝ հետեւորդ աւերներու զոր ուզած է ընել թուրքը, և նորանոր շինութիւններու:

Կամ, Բարիպենիի հետ ըսելու «գեղեցկագիտութեան և կշռագիտութեան խանգարումներ»ու, որոնք լատիններուն դէմ աւերութեան համար գործուեցան Յոյներէն, և անոնց միջոցով Մետրիքենցի որմնադիրէ մը՝ որուն անունը – վարպետ Կոմենոս – յուշարձանին պատմութեան մէջ կ'անցնի իբրեւ համագործ անարգութեան, հակադրուած այն դիւցազնական և մեծ պաշտպանութեան Փրանկիսկեան կրօնաւորներուն՝ որոնք մինակ և յարատեւ կերպով Ս. Երկրին մէջ ներկայացուցին կաթողիկէութիւնը և արտայայտեցին անոր ազնիւ կորովը:

1934ին, Մեծ. Հ. Էագորոցցի մեր Ս. Մարկոսէն իր քով կանչեց Լուիճի Մարանկոնին՝ լսելու համար՝ ի շահ իր հասարակութեան՝ զազափար մը կշռագիտական վիճակի մասին տաճարին՝ որ մօտալուտ կործանում կը սպառնար ի հաշիւ տիրող կառավարութեան կատարուած տեղեկատուութեանց մէջ անգլիացի William Harvey ճարտարապետի կողմէն: Պրն. Հարուէյ սկսած և յետոյ դադրեցուցած էր գմբէթը կաթողիկէին կամ Յունաց դասին, և առաջարկած եւս էր արմատական նորոգութիւններ՝ որ շատ քիչ բան պիտի թողուին հին քարերէն՝ տեղի տալու համար նոր գմբէթի մը կառուցման:

1. Լուիճի Մարանկոնի. – Ս. Գերեզմանի տաճարը Երուսաղէմի մէջ: Անոր պահպանութեան խնդիրներ (Խտակերէն) տպ. վիենտիկ, 1937, էջ 180, գիրք՝ 40 էրէթ:

